

Тарас Сулик

керівник архітектурного бюро Sulyk architects,

магістр архітектури,

Національний університет «Львівська політехніка», Львів

e-mail: s@sulykarchitects.com

ORCID: 0009-0006-9569-1183

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТАКТ ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ МІСТА

© Сулик Т., 2023

<https://doi.org/10.23939/sa2023.01.185>

Розглянуто важливість соціального контакту в громадських просторах міст. Проаналізовано особливості соціальних контактів, які можуть виникати в громадських просторах міста та описано потребу у врахуванні складової соціального контакту на рівні з забезпеченням його функціонального наповнення. Як наслідок, визначено основні види соціального контакту в умовах урбаністичного середовища, а також розглянуто способи його забезпечення в громадських просторах міста.

Ключові слова: громадський простір, соціальний контакт, архітектура громадського простору.

Постановка проблеми

Громадські простори за визначенням мають бути відкритими та доступними для всіх мешканців міста. Громадські простори передбачають в планувальній структурі міста, здебільшого для забезпечення виконання певної громадської функції або як елемент повноцінної життєдіяльності окремого середовища чи міста загалом. Попри те, що декларативна мета загальнодоступних громадських просторів – це підвищення комфорту проживання чи перебування в міському середовищі, вирішення функціональних потреб простору часто ігнорує базові соціальні потреби його користувачів. Тим самим, громадський простір стає інструментом досягнення урбаністичних цілей та завдань, але не сприяє соціальному контакту як ключовому елементу комфортного, демократичного та людино-орієнтованого середовища. Визначення соціального контакту як складової громадського простору міста є критично необхідним для формування комфортного, демократичного суспільства та дотримання тонкого балансу між забезпеченням необхідної функції та соціальної відкритості у міських громадських просторах. Своєю чергою, врахування потреб базових соціальних контактів дасть змогу визначити архітектурні засоби, необхідні для досягнення комфортного, збалансованого громадського простору міста.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Останні дослідження розглядають громадський простір, аналізуючи його кількісні та функціональні характеристики. Дослідження (Черкес, Федак, Штендера, 2019), до прикладу, ґрунтуються на геометричних характеристиках громадського простору. Дослідження (Фещур, Соснова, 2020) оцінюють громадський простір за багатьма критеріями, зокрема, економічними, соціальними, екологічними і без-

пековими. До соціальних критеріїв автори відносять активність територіальної громади, а для соціального балансу аналізують інтереси мешканців та бізнесу. Натомість в українських дослідженнях соціальний контакт між людьми не розцінюється як важливий елемент громадського простору.

Мета статті

Стаття покликана привернути увагу до базових потреб соціального контакту в громадському просторі і розкрити його важливість під час планування громадських просторів. Метою статті є визначити форми соціальних контактів у громадських просторах міст та описати взаємозв'язок між архітектурно-планувальними рішеннями громадських просторів та комфортом життя людини в місті.

Виклад основного матеріалу

У статті розглядаємо лише громадський простір за межами будівлі або між будівлями у місті. Оскільки кожна соціальна активність можлива за наявності певних фізичних параметрів простору, ми можемо стверджувати, що цей взаємозв'язок працює і навпаки: параметри простору дозволяють або унеможливають ті чи інші види соціальних контактів.

Фізичні параметри простору можуть значною мірою впливати на соціальний контакт між людьми. Деякі з цих параметрів включають густоту населення, розташування будівель, ширину вулиць та тротуарів, доступність транспорту та інфраструктуру, наявність зон відпочинку та розваг, освітлення, акустичні характеристики тощо.

У місцях із високою густиною населення, таких як тісні вулички, площі та парки, люди зазвичай мають більше можливостей для зустрічей та спілкування. Зручний доступ до вулиць та тротуарів також покращує якість громадського простору. Навпаки, великі простори без будівель та забудови можуть знизити кількість соціальних контактів. Те ж саме стосується і вулиць та переходів між будівлями. Невеликі відстані між будівлями можуть сприяти зустрічам та взаємодії між людьми. Вулиці з великою кількістю автомобільного руху та малою кількістю простору для пішоходів знижують або унеможливають соціальні контакти. Якщо люди мають достатньо місця для руху та перебування, вони можуть зупинитись, спілкуватись та більше взаємодіяти між собою. У підтвердження взаємозв'язку фізичних параметрів простору соціального контакту, Ян Гейл стверджує, що люди найкраще взаємодіють один із одним на відстані до 7 м (Jan Gehl, 2011)

Архітектурні об'єми та дизайн простору також впливають на соціальний контакт. Наприклад, наявність відкритих просторів, таких як громадські сквери та парки, може збільшити кількість соціальних зустрічей та зробити простір більш різноманітним. Якщо ж взяти до уваги ще й планувальні характеристики будівель, то планування з вікнами на рівні очей перехожих дають змогу побачити, що відбувається всередині, можуть сприяти інтеракції між відвідувачами всередині будівлі та пішоходами. Звідси бачимо, що можливість соціального контакту напряму залежить від параметрів простору. Отже, проєктуючи громадський простір, архітектор мимовільно програмує потенціал до створення або уникнення соціальних контактів. Цей непомітний, на перший погляд, аспект проєктування часто стає причиною вдалого або провального громадського простору.

Для того, щоб зрозуміти, як під час проєктування забезпечити необхідну кількість та якість соціального контакту в громадському просторі міста, необхідно з'ясувати форми соціальних контактів та їхній вплив на комфорт міського середовища.

Попри те, що Едвард Т. Холл слушно розмежує соціальні моделі взаємодії людей, залежно від культурних особливостей країни, в якій вони проживають, він також виділяє три загальні рівні, на яких діє людина в суспільстві: формальний, неформальний та технічний (Edward T. Hall, 1959). Кожен із них присутній в будь-якій ситуації, але один буде домінувати в будь-який момент часу.

Формальний рівень характеризується правилами поведінки в просторі та його обмеженнями. Якщо спроектувати це на архітектуру, то такими просторами будуть автомобільні дороги з правилами дорожнього руху, велодоріжки, місця з особливими правилами поведінки тощо. У таких просторах соціальний контакт тяжіє до формальностей та ввічливості, підпорядковується чітким протоколам та ієрархії.

Неформальний рівень, з іншого боку, передбачає більш вільний та розслаблений формат поведінки в просторі. Він можливий в місцях, лояльних до відкритих соціальних контактів, таких, як зустрічі, обговорення, розваги. У містах такими просторами є більшість громадських просторів, які не мають строгих правил поведінки: сквери, парки, дворики, окремі пішохідні вулиці міста тощо.

На технічному або технологічному рівні раніше люди взаємодіяли, використовуючи інструменти та технології. Це стосується інженерії, науки та технічних галузей. Комунікація на цих рівнях переважно є максимально точною та оперує математичними формулами і фізичними законами.

Важливо зазначити, що ці три рівні роботи не виключають один одного, і люди можуть швидко переходити між ними залежно від ситуації. Наприклад, розмова між двома колегами може початися на офіційному рівні, але швидко переходить на неформальний рівень. Так само вчений може працювати над технічною проблемою, переходить на формальний рівень, щоб презентувати результати своєї роботи. Розуміння цих різних рівнів є корисним для архітекторів, оскільки вони можуть використовувати ці знання для створення просторів, які сприяють або перешкоджають певним типам взаємодії. Наприклад, формальне лобі чи площа перед будівлею зі строгими правилами та протоколами може перешкоджати неформальному спілкуванню, тоді як більш спокійна та неформальна вулиця може спонукати людей до невимушеної розмови.

Варто зазначити, що після стрімкого розвитку технологій глобальних мереж та штучного інтелекту, технологічний рівень став загальнодоступним та загальноживаним, створюючи альтернативні віртуальні соціальні контакти. Аспект невидимого технологічного рівня тепер є невід'ємним елементом соціальних контактів сучасної людини. Архітектура в своєму класичному сенсі створює реальні простори з реальними фізичними властивостями. Тому повноцінне врахування особливостей віртуальних контактів можливе лише у віртуальній архітектурній реальності. У цій статті йдеться про соціальний контакт виключно у фізичному громадському просторі.

Людина взаємодіє з простором та іншими людьми на основі “віддалених” видів чуття: слух, зір, нюх та “близьких”: дотик, смак. Ян Гель логічно виділяє зір як основний, найбільш розвинений спосіб сприйняття (Jan Gehl, 2010). В архітектурному середовищі візуальне сприйняття простору є первинним. Під час соціального контакту ми спершу бачимо об'єкт, а потім з ним взаємодіємо. Громадський простір працює аналогічно. Головною характеристикою простору, яка формує потенціал соціальних контактів є масштаб середовища. А саме співмасштабність середовища до людини.

Перед класифікацією соціальних контактів у просторі варто зазначити, що розглядаємо не лише контакт двох людей, але і контакт людини з елементами простору. Ними можуть бути будівлі, архітектурні чи ландшафтні елементи, які створені людиною та призначені для використання людьми і для яких закладено певну соціальну функцію.

Залежно від масштабу міського простору, можна виділити такі форми соціального контакту в урбаністичному середовищі: безпосередній, мимовільний, візуальний, навігаційний, акустичний. Подана класифікація ґрунтується на відстані між учасниками соціального контакту: від меншої до більшої. Кожна форма соціального контакту у громадському просторі відрізня-

ється також видами чуття людини, які переважають у момент контакту. Під час безпосереднього контакту задіяно найбільше видів чуття: дотик, слух, зір та нюх. Під час мимовільного – здебільшого зір та слух. Візуальний та навігаційний контакти базуються на зоровому сприйнятті. Водночас візуальний може застосовуватись до людей, а навігаційний контакт поширений для архітектури та окремих архітектурних форм. Форма акустичного контакту передбачає орієнтацію в громадському просторі за допомогою слуху, коли об'єкт не можна побачити.

Розглянемо умови простору, за яких виникають різні форми соціального контакту. Мимовільна форма контакту виникає між людьми в громадському просторі, які стоять або рухаються на відстані не більше витягнутої руки один від одного. Такий контакт виникає спонтанно та можливий у просторах, у яких люди знаходяться достатньо близько один до одного для розмови, як у статичному положенні, так і в русі.

Безпосередній контакт – це цілеспрямований контакт двох людей у просторі, який переважно є попередньо спланованим та відбувається у наперед визначеному громадському просторі. Він виникає в частині громадських просторів, де немає транзитного руху людей. Місця, в яких можливий безпосередній контакт: тихі частини скверів, площі поза транзитними потоками, вулиці міста без автомобільного руху тощо.

Візуальний контакт передбачає можливість зорової взаємодії людей між собою на відстані розпізнавання обличчя та взаємодії людини та архітектури на відстані розпізнавання об'єму.

Навігаційний контакт можливий між людиною та архітектурною формою, який характеризується запам'ятовуванням та впізнаванням архітектурних форм для орієнтації в громадських просторах міста. Наприклад: міські храми та міські площі, домінуючі будівлі, мости.

Акустичний контакт виникає у будь-якому громадському просторі міста та підсилює взаємодію з простором, в якому людина знаходиться, або дає інформацію про простір, який людина не бачить. Такий контакт притаманний для локацій з непритаманним звуковим фоном: стадіон, площа з концертом, виробництво, набережна, автомагістраль тощо.

Якщо певна форма соціального контакту можлива за певних умов громадського простору, то проєктуючи громадський простір, ми створюємо передумови для виникнення того чи іншого соціального контакту. Щоб правильно запроєктувати громадський простір, потрібне розуміння того, як соціальний контакт впливає на якість життя та взаємодії мешканців та гостей міста. Тоді ми зможемо рухатись у зворотньому напрямку та покращувати якість міських громадських просторів і, головне, комфорт життя у містах шляхом застосування конкретних архітектурно-планувальних рішень.

Можна стверджувати, що наявність якісного соціального контакту в громадському просторі суттєво впливає на такі аспекти життя міста: безпека в громадському просторі, здоров'я, соціальна підтримка, культурне та освітнє середовище.

Відчуття безпеки присутнє в громадському просторі, який передбачає присутність помірної кількості людей та створення умов для їхнього короткотривалого перебування. Наприклад, наявність людей на вулицях та в парках може зменшувати можливість вчинення злочинів, оскільки вони можуть бути свідками і повідомити про правопорушення (David G. Myers and Jean M. Twenge, 2016).

Люди, які мають більше соціальних контактів, зазвичай мають краще фізичне та психічне здоров'я. Більш того, соціальні контакти можуть допомагати у зменшенні впливу стресу на організм та підвищенні самооцінки.

Соціальний контакт може забезпечувати соціальну підтримку, особливо для людей, які можуть почуватися відчуженими або відокремленими від інших. Наявність соціальних контактів може допомогти в розвитку дружніх стосунків, співпраці та підтримки від рідних та друзів. Для відчуття себе частиною спільноти, людині допомагають громадські

простори, в яких допускається багатофункціональне призначення та які є вільними від чітко вираженого сценарію поведінки.

Зрештою, громадські простори, які мають додаткову вільну площу та які знаходяться на межі середовищ з різними функціями, стають майданчиками для формування культурного і освітнього середовища міста.

Висновки

Враховуючи різноманітність соціальних контактів у громадських просторах, їхню залежність від параметрів громадського простору, а також вплив соціальних контактів на якість життя містян, постає логічний висновок, що якість життя в місті можна покращити за допомогою різних форм соціальних контактів. Під час вирішення містобудівельних завдань архітектор керується розрахунками для визначення фізичних параметрів просторів та нормами проектування. Первинним завданням простору з точки зору містобудування є забезпечення в ньому визначеної функції. Своєю чергою, архітектори повинні розглядати не лише функцію під час проектування громадських просторів міста, але потенціал простору до виникнення соціальних контактів.

Звичайно, постійне зростання населення міст ставить нові та складніші завдання перед мережею громадських просторів, які не лише забезпечують відпочинок чи комфорт, але й функціонування міста як організму загалом. Власне спроби справлятися зі збільшенням навантаження на транспортну та пішохідну мережу міста мають ризик створення некомфортних утилітарних просторів, довгих вулиць із інтенсивним рухом, глухих площин перших рівнів будівель, зменшення розмірів та кількості громадських просторів тощо. Якщо ми не врахуємо складову соціального контакту, громадські простори стають просто міськими та асоціальними. Часто це стається мимоволі. Навіть, коли громадський простір працює та виконує поставлені завдання, він залишається некомфортним для перебування людини. Наявність якісних соціальних контактів у громадському просторі і є тим невидимим елементом, який формує відчуття комфорту.

Для зручності врахування важливої соціальної складової громадського простору визначено п'ять форм соціального контакту в містах. Ці форми контакту дають змогу зрозуміти сприйняття людиною простору. Враховуючи, що соціальні контакти покращують відчуття безпеки, психічне здоров'я, соціальну підтримку та культурне середовище, необхідність їхнього врахування очевидна.

Дослідження взаємозв'язку між соціальними контактами та комфортом життя в місті неможливе без вивчення параметрів громадського простору. Адже громадський простір є платформою або сценою для життя міста. Саме в громадському просторі найкраще прослідковується зв'язок соціального контакту та якості міського життя. Звідси бачимо, що громадські простори міст є інструментом для підвищення комфорту урбаністичного середовища. Соціальні контакти, своєю чергою, прирівнюються за важливістю до функціонального наповнення громадського простору міста.

Бібліографія

Фещур Р., Соснова Н. (2020). Оцінювання планувальних рішень з розвитку громадського простору міста. *Архітектура*. Вип. 2. № 2. С. 193–203.

Черкес Б. С., Федак А., Штендера А. (2019). Актуальні особливості функціонування центрального громадського простору історичного міста-пам'ятки світової спадщини Юнеско. *Архітектура*. Вип. 1. № 2. С. 39–47. URL: <https://doi.org/10.23939/sa2019.02.039>.

Bill Hillier, Julienne Hanson. (2003). *The social logic of space*. New York : Cambridge University Press.

Camillo Sitte. (1945). *The art of building cities*. New York : Reinhold Publishing Corporation.

David G. Myers and Jean M. Twenge. (2016). *Social Psychology*, 12e. New York : McGraw-Hill Education.

- Edward T. Hall. (1959). *The silent language*. New York : Doubleday & Company Inc.
 Jan Gehl. (2010). *Cities for People*. Washington : Island Press.
 Jan Gehl. (2011). *Life between buildings*. Washington : Island Press.

References

- Feshtur, R., Sosnova, N. (2020). Evaluation of planning decisions on the development of the public space of the city. *Architecture*. Issue 2, No. 2. P. 193–203.
 Cherkes, B. S., Fedak, A., Shtendera, A. (2019). Current features of the functioning of the central public space of the historic city, a UNESCO World Heritage Site. *Architecture*. Issue 1, No. 2. P. 39–47. URL: <https://doi.org/10.23939/sa2019.02.039>.
 Bill Hillier, Julienne Hanson. (2003). *The social logic of space*. New York : Cambridge University Press.
 Camillo Sitte. (1945). *The art of building cities*. New York : Reinhold Publishing Corporation.
 David G. Myers and Jean M. Twenge. (2016). *Social Psychology*, 12e. New York : McGraw-Hill Education.
 Edward T. Hall (1959). *The silent language*. New York : Doubleday & Company Inc.
 Jan Gehl. (2010). *Cities for People*. Washington : Island Press.
 Jan Gehl. (2011). *Life between buildings*. Washington : Island Press.

Taras Sulyk

Partner at Sulyk architects, Master of Architecture
 Lviv Polytechnic National University, Lviv
 e-mail: s@sulykarchitects.com
 ORCID: 0009-0006-9569-1183

SOCIAL CONTACT AS AN INTEGRAL PART OF CITY PUBLIC SPACE

© Sulyk T., 2023

This article examines social contact as an important component of public space in cities. The author emphasizes the physical parameters of space that influence the possibility and quality of social interactions. Street networks and sidewalk accessibility contribute to encounters and communication in densely populated areas, while large open spaces without buildings may reduce the number of social contacts. Space design, such as the presence of public squares and parks, can increase social encounters and make the space more diverse. Building planning with eye-level windows for passersby can also promote interaction between people inside the building and pedestrians. To ensure an equal quantity and quality of social contact in the public space of a city, it is necessary to understand the forms of social interaction and their impact on the comfort of the urban environment. Formal, informal, and technical levels of interaction among people in society are distinguished. The article discusses social contact in physical public space, architectural environments, and the interaction between individuals and spatial elements. The classification of forms of social contact includes direct, involuntary, visual, navigational, and acoustic contacts, depending on the distance between participants. The presence of quality social contact in public space affects safety, health, social support, cultural environment, and the overall atmosphere of a city. Public spaces with open areas located at the intersection of different environments can become platforms for a healthy cultural and educational environment in a city. Ensuring social contact in public space is of great importance for the development of cities and improving the quality of the city life. When designing urban environments, it is essential to consider not only the physical parameters of space but also the aspects of social contact. It is important to design spaces that promote encounters, communication, and interaction among people.

Key words: public space, social contact, architecture of public space.